

Klimato kaitos diskursas Lietuvos spausdintinėje ir internetinėje žiniasklaidoje

RIMA JANČEVSKAITĖ, AUDRONĖ TELEŠIENĖ

Kauno technologijos universitetas, Sociologijos katedra, Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas

El. paštas: rima-jn@hotmail.com; audrone.telesiene@ktu.lt

Straipsnyje siekiama identifikuoti ir mokslškai interpretuoti Lietuvos spausdintinėje ir internetinėje žiniasklaidoje vykstantį klimato kaitos diskursą. Remiantis autorių 2011–2012 m. atliktos žiniasklaidos tekstų turinio analizės duomenimis, analizuojama klimato kaitos diskurso tvarka, turinys bei pagrindiniai veikėjai. Rezultatai rodo, jog spausdintinėje žiniasklaidoje klimato kaitos diskurso tvarka rečiau sutrikdoma, o diskurso turinys labiau politizuotas nei internetinėje žiniasklaidoje. Tiek internetinėje, tiek spausdintinėje žiniasklaidoje politinio bei akademinio sektoriaus atstovai išryškėja kaip pagrindiniai veikėjai, pasižymintys diskursų įgalintu semantiniu dominavimu.

Raktažodžiai: klimato kaita, žiniasklaidos diskursas, viešoji komunikacija

ĮVADAS

2007–2008 metų Jungtinių tautų organizacijos publikuotame pranešime apie žmogaus socialinę raidą (Human Development Report 2007–2008) teigiama, kad klimato pokyčiai bus viena pagrindinių jėgų, formuojančių visuomenių socialinės raidos perspektyvas XXI amžiuje. Jame pabrėžiama, kad klimato kaita yra charakteringas žmogaus socialinę raidą veikiantis veiksnys, kuris kaip globalus reiškinys turės poveikį visoms šalims per ekosistemų, kritulių, temperatūros ir kitus klimatinės sistemos pokyčius. Būtinybę tirti klimato kaitos problematiką iš socialinių mokslų perspektyvos pabrėžia ir mokslininkai. Sociologijos bei politikos mokslų atstovai, analizuodami klimato kaitos poveikį, iškelia socialinių mokslų požiūriu svarbią amplifikacijos tezę (Kasperson, Kasperson, Pidgeon ir Slovic 2010), kuria remiantis galima teigti, jog socialinėms sistemoms turės įtakos ne vien klimato kaitos sukelti ekosistemų ar kiti gamtiniai pokyčiai, bet ir esami ar būsimi su klimato kaita susiję politiniai sprendimai bei žiniasklaidoje kuriami klimato kaitos rizikų vaizdiniai. Vadinasi, galime kalbėti apie trejopą klimato kaitos socialinį poveikį: gamtinių pokyčių, klimato kaitos politikos ir klimato kaitos socialinio suvokimo bei viešosios komunikacijos. Visos šios poveikio kryptys yra vienodai aktualios akademiniams tyrimui.

Klimato kaita, kaip reiškinys, nėra tiesiogiai lengvai ir greitai pajuntama kiekvieno individo. Tai verčia žmones vertinti ir suvokti šią riziką remiantis ne asmeniniais potyriais, bet tuo, kaip reiškinys yra pateikiamas kitų socialinių veikėjų. Situacijose, kai reiškiniai yra nutolę ar neprieinami tiesioginei individualiai patirčiai, individai linkę remtis informacija, pasiekiančia juos įvairiais medijų kanalais (Beck 2000; Luhmann 1993). Žiniasklaidos plėtojami viešieji diskursai veikia visuomenės mąstymą ir dalyvauja konstruojant socialinę tikrovę. Lietuvoje nėra atlikta daug sociologinių tyrimų klimato kaitos tema. Bene išsamiausiai klimato kaitos suvokimas ir viešoji komunikacija buvo analizuoti 2007–2009 m. Kauno technologijos universiteto projekte „RINOVA: Rizikos suvokimas, viešoji komunikacija

ir inovatyvus valdymas žinių visuomenėje“ (2009). Lietuvoje taip pat analizuotas socialinių judėjimų vaidmuo formuojant viešąjį klimato kaitos diskursą (Rinkevičius ir Jamison 2010), kaip žiniasklaidos diskursas siejasi su Lietuvos gyventojų viešąja nuomone (Balžekienė, Telešienė ir Rinkevičius 2008), klimato kaitos rizikos suvokimo tyrimų metodologinės prielaidos (Balžekienė 2009), klimato kaitos reprezentacijos populiariuosiuose Lietuvos dienraščiuose (Telešienė 2009).

Sociologė Alison Anderson (2009) pažymi, kad pastaruoju metu pasaulyje populiarėja klimato kaitos diskurso žiniasklaidoje tyrimai. Dažniausia mokslininkai analizuoja spausdintinės žiniasklaidos (žurnalų ir dienraščių) konstruojamą klimato kaitos diskursą, o tokios žiniasklaidos priemonės kaip televizija, radijas, interneto portalai yra tiriami daug rečiau. Įvertinant tai, kad interneto vartotojų kasdien daugėja, o dienraščių skaitytojų pamažu mažėja, galima teigti, kad internetinė žiniasklaida tampa vis svarbesnė (Greer, Mensing 2006), todėl yra svarbu tirti, kaip klimato kaitos reiškinį pateikia internetinė žiniasklaida, ar spausdintinėje ir internetinėje žiniasklaidoje formuojasi toks pats klimato kaitos diskursas. Būtina pažymėti, kad straipsnyje nesiekama aprašyti visą Lietuvos internetinėje ir spausdintinėje žiniasklaidoje vykstantį klimato kaitos diskursą: empirinio tyrimo rezultatai atspindi tik tirtus atvejus – dienraštyje *Lietuvos rytas* ir naujienų portale *lrytas.lt* publikuotus tekstus. Visgi kiti Lietuvos žiniasklaidos tyrimai ir tirtų atvejų pažinimas leidžia daryti prielaidą, jog galimas dalinis rezultatų perkėlimas, t. y. taikymas siekiant paaiškinti panašių atvejų charakteristikas.

Toliau straipsnyje pateikiama empirinio tyrimo metodika bei rezultatai, papildyti teorinėmis interpretacijomis. Pagrindiniai keliami klausimai (atsakymai, pagal kuriuos struktūruojamas šis analitinis tekstas): kokia klimato kaitos diskurso tvarka būdinga 2009–2011 m. Lietuvos spausdintinei ir internetinei žiniasklaidai; kokia šio diskurso turinio struktūra ir būdingiausi turinio bruožai; kas yra ryškiausi diskurso veikėjai (kalbėtojai).

TYRIMO METODIKA

Tyrimas atliktas 2011–2012 m. Kauno technologijos universitete, Sociologijos katedroje. Empiriniame tyrime taikyta tikslinė, kriterinė tekstų atranka, kiekybinė ir kokybinė turinio analizė, remtasi bendraisiais kritiškosios diskurso analizės principais. Empirinio tyrimo bazę sudaro 720 dienraščio *Lietuvos rytas* ir internetinio naujienų portalo *lrytas.lt* tekstų, atrinktų kiekybinei analizei, ir 88 tekstai, atrinkti kokybinei turinio analizei.

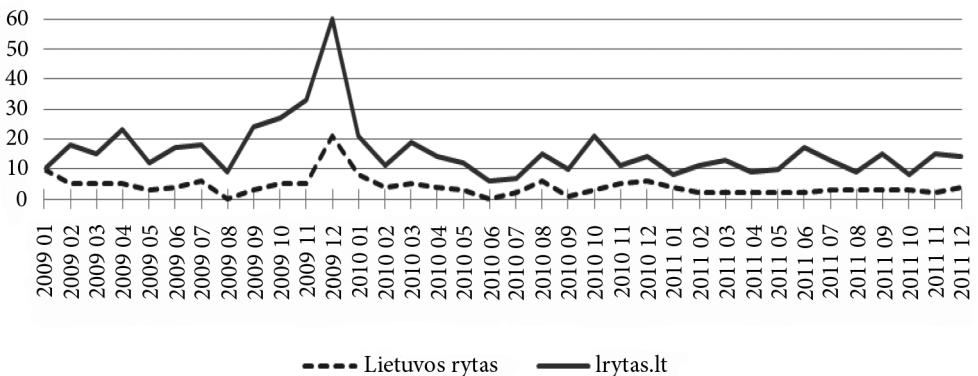
Tyrimo duomenų atranka vykdyta vadovaujantis daugiapakope tikslinė-kriterine atranka. *Lietuvos rytas* ir *lrytas.lt* atrinkti atsižvelgiant į skaitytojų (auditorijos) tyrimų duomenis. Atrinkti straipsniai buvo publikuoti 2009 m. sausio – 2011 m. gruodžio mėnesiais. Nagrinėjamas laikotarpis nėra klimato kaitos diskurso Lietuvos žiniasklaidoje pradžia ir pabaiga, tai – empiriškai tiriamo laikotarpio ribos. Šis laikotarpis pasirinktas dėl to, kad apima tokius svarbius įvykius kaip Kopenhagos ir Kankūno klimato kaitos konferencijas, Fukušimos atominės elektrinės avariją. Straipsnių atrankai taikyti raktažodžiai: klimato kaita, klimato pokyčiai, klimato atšilimas, globalinis / visuotinis atšilimas, Kioto protokolas, šiltnamio efektas. Šiame atrankos žingsnyje atrinkta 720 tekstų (151 dienraščio *Lietuvos rytas* straipsnis ir 569 naujienų portalo *lrytas.lt* straipsniai). Kitu atrankos žingsniu siekta atrinkti kokybinei analizei prasmingus tekstus. Pagrindinis atrankos kriterijus – tekste klimato kaita turi būti pagrindinė straipsnio tema; papildomas kriterijus – skaitytojų komentarų skaičius (iš internetinio portalo analizei atrinkti tik labiausiai komentuoti straipsniai). Šiame etape iš viso buvo atrinkti 88 tekstai (35 straipsniai iš dienraščio ir 53 straipsniai iš naujienų portalo).

Analitinės kategorijos kurtos derinant dedukcinę ir indukcinę logiką. Žvelgiant dedukciškai, remtasi Audronės Telešienės (2009) ankstesniame tyrime naudotomis kategorijomis, žvelgiant indukciškai, tyrimo kategorijų sąrašas buvo koreguojamas atsižvelgiant į atvirojo kodavimo rezultatus. Šiame straipsnyje analizuojamos šios diskurso charakteristikos: kaip dažnai kalbama apie klimato kaitą (diskurso intensyvumas ir diskurso tvarkos kaita), būdingiausi turinio bruožai, kokiame kontekste, kokie autoriai ir informacijos šaltiniai pasisako klimato kaitos klausimu.

KLIMATO KAITOS DISKURSO INTENSIVUMAS

Analizuojant tekstus pirmiausia buvo taikyti kiekybiniai aprašomieji analizės metodai. Nustatyta, kad tiriamuoju 2009–2011 m. laikotarpiu internetinėje svetainėje buvo publikuota beveik keturis kartus daugiau straipsnių klimato kaitos tematika nei dienraštyje (atitinkamai 569 ir 151 tekstas). Internetiniame žiniasklaidos šaltinyje diskursas klimato kaitos tematika buvo intensyvesnis. A. Rimaitė ir L. Rinkevičius (2008) taip pat pažymi, jog diskursai aplinkosaugos tematika Lietuvoje yra intensyvesni būtent internetinėje žiniasklaidoje, kuri yra demokratiškesnė ir mažiau varžoma straipsnių apimties ir vienu metu publikuojamų straipsnių skaičiaus.

Nagrinėjant klimato kaitos diskurso intensyvumą reikia pažymėti, kad publikacijų klimato kaitos tematika skaičius priklauso nuo tam tikrų diskurso tvarką trikdančių įvykių. Paveiksle pavaizduotas straipsnių klimato kaitos tematika dienraštyje *Lietuvos rytas* ir naujienų portale *lrytas.lt* kiekis per mėnesį nagrinėjamu laikotarpiu. Kaip matyti iš paveikslo, pagal publikuojamų tekstų skaičių 2009 m. gruodžio mėn. išsiskiria straipsnių, kuriuose kalbama arba bent užšimenama apie klimato kaitą, gausa tiek naujienų portale, tiek dienraštyje.

Pav. Straipsnių klimato kaitos tematika kiekis per mėnesį dienraštyje *Lietuvos ryte* ir naujienų portale *lrytas.lt* nagrinėjamu laikotarpiu

Diskurso tvarką sutrikdančiu įvykiu tapo 2009 m. gruodžio 7–18 d. Kopenhagoje vykusio Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencija COP 15. Įdomu tai, kad klimato kaitos diskursas labiau suintensyvėjo naujienų portale *lrytas.lt* nei dienraštyje *Lietuvos rytas*.

Reikia pažymėti, kad 2009 m. rudenį taip pat buvo keletas įvykių, prisidėjusių prie tekstų, kuriuose kalbama apie klimato kaitą, pagausėjimo. Prie tokių įvykių galima priskirti kasmetinę Jungtinių Tautų (JT) Generalinę asamblėją, kurioje diskutuota dėl gruodžio mėnesį

turėjusios vykti JT klimato kaitos konferencijos. 2009 m. spalio mėnesį Europos Sąjungos narės derino savo pozicijas klimato kaitos klausimu, o JAV prezidentui Barackui Obamai už „didžiules pastangas stiprinant tarptautinę diplomatiją ir bendradarbiavimą tarp tautų“ paskirta Nobelio taikos premija (diskusijose dažnos nuorodos į klimato kaitos problematiką). 2009 m. lapkričio mėn. kilo „klimato-geito“ skandalas: grupė mokslininkų buvo kaltinami manipuliuojantys duomenimis apie realią klimato kaitos padėtį pasaulyje.

Lyginant dienraščio ir naujienų portale pasirodančių straipsnių klimato kaitos tematika kiekį akivaizdu, kad klimato kaitos diskursas portale *lyttas.lt* dažniau suintensyvėja nei *Lietuvos ryte*. Interpretuojant diskurso intensyvumo duomenis galima daryti išvadą, kad svarbūs pasauliniai politiniai įvykiai skatina *Lietuvos rytą* ir *lyttas.lt* dažniau rašyti apie klimato kaitą. Nustatyta, kad įvairūs įvykiai (ne tik politiniai) daro didesnę įtaką naujienų portalo klimato kaitos diskurso tvarkai – ji yra dažniau sutrikdoma nei dienraštyje *Lietuvos rytas*. Surinktus duomenis palyginus su projekto RINOVA (2009) duomenimis, galima teigti, kad Lietuvos žiniasklaidoje klimato kaitos diskursas nėra išplėtotas, o jo intensyvumas priklauso nuo tam tikrų diskurso tvarką sutrikdančių (dažniausiai – politinių) įvykių.

DISKURSO VEIKĖJAI IR KONTEKSTAI

Svarbus diskurso analizės dėmuo – bandymas identifikuoti kalbančiuosius veikėjus bei jų ištarčių kontekstus. Diskurso veikėjai diskurse veikia ne vien pareikšdami savo nuomonę, bet ir formuodami viešąjį supratimą apie diskurso objektą. Suponuodami savitą reiškinio supratimą, išdėstydami argumentus diskurso kalbėtojai konkuruoja dėl reikšmių, kurios bus susiejamos su klimato kaita. Remiantis socialinio konstruktyvizmo teorija galima teigti, jog žurnalistai, straipsnių autoriai ne tik perteikia „objektyvias“ naujienas, bet ir jas „irėmina“ (angl. *framing*), suteikia joms prasmę (Coulter, Midttun 2009). „Žinių rėmai“ apima metaforas, pasakojimus, šūkius, verbalinius ir vizualius elementus, kurie klimato kaitai suteikia tam tikrą reikšmę. Pranešimų autorių parinkti „žinių rėmai“ formuoja visuomenės suvokimą, konstruoja klimato kaitos definicijas, nurodo, kaip reikėtų vertinti klimato kaitą, ką reikėtų kaltinti dėl šio reiškinio, kokių ir kam reikėtų imtis veiksmų (Takahashi, Meisner 2012; Coulter, Midttun 2009; DiFrancesco, Young 2011).

Šiame straipsnyje pateikiami tyrimo rezultatai rodo, jog klimato kaitos tematikos tekstai dažniausia neturi nuolatinių autorių, žurnalistų, rengiančių autorinius straipsnius. Tai patvirtina projekto RINOVA (2009) rezultatus apie 2008 m. vykusį diskursą. Mūsų analizuotu laikotarpiu straipsniai klimato kaitos tema dažniausia buvo parengti pagal naujienų agentūrų ruošinius. Internetiniame portale *lyttas.lt* net 83 proc. atvejų (n = 474) pranešimų autoriai buvo nurodomos naujienų agentūros arba kitos žiniasklaidos priemonės ir tik 17 proc. tekstų buvo parašyti konkrečių žurnalistų ar kt. asmenų. Dienraštyje autorių žurnalistų tekstų buvo daugiau – 44 proc. (n = 66). *Lietuvos ryte* 42 proc. atvejų (n = 63) tekstų autoriai buvo nurodomos naujienų agentūros ir / ar kitos žiniasklaidos priemonės. Internetinėje svetainėje dažnai autoriai nurodomos tokios naujienų agentūros kaip BNS (36,38 proc., n = 207), ELTA (31,11 proc., n = 177), AFP (17,57 proc., n = 100), Reuters (10,72 proc., n = 61). *Lietuvos ryte* dažniausia nurodoma Reuters (21,19 proc., n = 32), BNS (18,54 proc., n = 28), AP (17,88 proc., n = 27), BBC (13,25 proc., n = 20). Tai rodo didelę Lietuvos žiniasklaidoje vykstančio klimato kaitos diskurso priklausomybę nuo kitų tematikų diskursų (gausios nuorodos į kt. straipsnius) ir nuo naujienų agentūrų (Lietuvos, Baltijos šalių bei pagrindinės Vakarų Europos šalių agentūros), kurios veikia kaip savarankiškas klimato kaitos diskurso veikėjas. Galbūt jų vaidmuo tiksliau gali būti identifikuojamas kaip „žiniasklaidos vartininkų“ (angl. k.

gatekeepers), kurių sprendimai daugiausia lemia, kokia informacija patenka į Lietuvos viešąjį diskursą. Užsienio agentūrų, kaip savarankiško diskurso veikėjo, vaidmenį pažymi ir Peru klimato kaitos diskursą analizavę tyrėjai (Takahashi, Meisner 2012).

Bandant atpažinti diskurso veikėjus, svarbu ne tik oficialūs įvardytieji straipsnių autoriai, bet ir įvairūs kiti veikėjai, nurodomi kaip informacijos šaltiniai ar tiesiog minimi rengiant tekstus. Atlikus kiekybinę turinio analizę nustatyta, kad kaip informacijos šaltinis dienraščio pranešimuose dažniausia minimi valdžios atstovai (63 proc., $n = 22$), o naujienų portale – mokslininkai ir specialistai (68 proc., $n = 36$).

Lentelė. Analizuotų pranešimų pasiskirstymas pagal informacijos šaltinius

	Lietuvos rytas		lyrytas.lt	
	Dažnis	Procentai*	Dažnis	Procentai*
Mokslininkai / specialistai	16	45,71	36	67,92
Politikai / valdžios atstovai	22	62,86	28	52,83
Verslo sektoriaus atstovai	6	17,14	7	13,21
Piliečiai	3	8,57	0	0,00
NVO atstovai / visuomeniniai veikėjai	13	37,1	14	26,4
Žurnalistai, remiamasi kitomis informacijos priemonėmis	8	22,86	28	52,8

* Analizės vienetas – straipsnis. Viena straipsnyje informacijos šaltiniais gali tapti keli skirtingi veikėjai, tad procentinė suma nėra lygi 100.

Bruno Takahashi (2011) žiniasklaidos turinio tyrimas, atliktas Peru 2008 m., patvirtino panašius rezultatus. Autorius teigia, jog Peru žiniasklaida, kalbėdama apie klimato kaitą, dažniausia rėmėsi politiniais šaltiniais, o alternatyvias nuomones išsakantys aplinkosaugininkai šiame diskurse neturėjo „kalbėjimo galios“. Lietuvoje 2008 m. atliktame tyrime taip pat pažymėta, jog NVO atstovų ištartys diskurse girdimos retai (Telešienė 2009; Telešienė, Rimaitė, Juraitė 2011). Visgi 2009–2011 m. klimato kaitos diskurse Lietuvoje jau pastebimi diskurso tvarkos pokyčiai. Greta politinio ir akademinio sektoriaus atstovų tiek dienraštyje, tiek internetinėje svetainėje santykinai dažnai yra cituojami ar minimi NVO atstovai ir visuomeniniai veikėjai, pavyzdžiui, „Greenpeace“, „World Wide Fund for Nature“, Pasaulio energetikos tarybos, „Friends of the Earth“ ir kitų organizacijų atstovai. Tai, kad vis dažniau diskurso veikėjais tampa NVO sektoriaus atstovai, liudija pilietinio sektoriaus intensyvesnį įsiliejimą į viešąjį klimato kaitos diskursą. Panašiai nutiko ir su artimos tematikos genetiškai modifikuotų organizmų diskursu, kai 2007–2008 metų diskurso tvarkos pasikeitimas Lietuvoje jau vadinamas pilietinio diskurso gimimu (Rimaitė, Rinkevičius 2008).

KLIMATO KAITOS DISKURSO TURINYS IR PAGRINDINĖS SIUŽETINĖS LINIJOS

Viena iškalbingiausių diskurso analizės dimensijų – diskurso objekto, arba diskurso turinio, analizė yra galima pasitelkus kelias svarbias analitines kategorijas. Svarbu tai, kokiame teminiame lauke artikuliuojama pagrindinė tema (angl. k. *framing*), bei tai, kaip vaizdiniai ir naratyvai susipina į vientisą pasakojimą, vadinamą siužetine linija (Juraitė ir Telešienė 2009).

Atlikus turinio analizę nustatyta, jog klimato kaitos klausimai dažnai nagrinėjami politiniame arba aplinkosaugos / ekologijos teminiame kontekste (toks teminis šios problematikos „įrėminimas“). *Lietuvos ryte* 37 proc. ($n = 13$) tokių tekstų pagrindinė tema buvo aplinkosauga ir ekologija, o 34 proc. ($n = 11$) pranešimų buvo priskirta politikos temai. Naujienų

portale *lrytas.lt* po 26 proc. (n = 14) analizuotų tekstų buvo priskirta mokslo / technologijų ir aplinkosaugos / ekologijos temoms, o 24 proc. (n = 13) – politikai. Šiuo požiūriu Lietuvos žiniasklaidoje vykstantis klimato kaitos diskursas skiriasi nuo, pvz., Peru vykstančio diskurso, kuriame vyrauja „sprendimų“ ir „poveikio“ teminiai rėmai, o „politikos“ ir „mokslo“ teminiai rėmai yra neryškūs (Takahashi 2011). Beje, pažymėtina, jog internetinėje svetainėje daug aktyviau yra plėtojamas klimato kaitos mokslinis / technologinis diskursas nei *Lietuvos ryte*. Mokslininkų ir mokslinių žinių pasitelkimas viešuosiuose diskursuose paprastai turi pragmatinę funkciją – suteikti savo kalbėjimui legitimumo ir paversti argumentus įtikinamesniais. Analizuojamo laikotarpio rezultatai rodo nuo 2008 m. įvykusį pokytį (RINOVA 2009) – žiniasklaidos artikuliuojamame klimato kaitos diskurse daugiau vietos skiriama mokslinei analitinei diskusijai ir mokslo komunikacijai (angl. k. *science communication*).

Svarbi analitinė diskurso turinio kategorija yra diskurso siužetinės linijos. Tyrimo metu, remiantis tekstuose pasikartojančių teiginių, temų, kontekstų interpretacine analize, buvo išskirtos pagrindinės klimato kaitos siužetinės linijos. Ryškiausias *Lietuvos ryte* ir *lrytas.lt* artikuliuojamo klimato kaitos diskurso siužetinės linijos: 1) klimato kaita sąlygoja ekstremalias oro sąlygas, nelaimės, kelia grėsmę žmogui ir gamtai; 2) valstybės bando susitarti dėl bendrų veiksmų kovojant su klimato kaita.

Pati ryškiausia ir dažniausiai pasikartojanti yra pirmoji siužetinė linija – „klimato kaita sąlygoja ekstremalias oro sąlygas, nelaimės, kenkia žmogui.“ Siužetinė linija tai – generatyvinio tipo pasakojimas, atvira ar paslėpta tekstone ir / ar retorine forma užkoduojantis specifinius argumentus bei jų pateikimo algoritmą. Analizuojamuose tekstuose dažnai nurodoma, kad klimato kaita lemia ekstremalias oro sąlygas, kurios neigiamai veikia žmogaus sveikatą ir prisideda prie augalų ir gyvūnų rūšių nykimo. Taip pat dažnai nurodoma, kad dėl klimato kaitos sukeltų potvynių ir pakilusio jūros lygio bus užlieti ne tik atskiri miestai, bet iš pasaulio žemėlapiu gali išnykti dalis valstybių. Tekstuose nagrinėjama klimato kaitos grėsmė žmonėms, atskiroms valstybėms ir bendrai visam pasauliui, gamtai.

Panaši siužetinė linija persmelkia ir, pvz., Britų bei Švedijos žiniasklaidoje vykstančius klimato kaitos diskursus. Neil T. Gavin, Liam Leonard-Milsom ir Jessica Montgomery (2011), ištyrę Britų populiariosios žiniasklaidos tekstus, nustatė, jog su klimato kaita dažnai susiejama potvynių tema. Birgitta Hoijer (2010), atlikusi žiniasklaidos tekstų turinio analizę, teigia, jog Švedijoje klimato kaitos tema, panaudojant specifines retorines ir vaizdo priemones, yra siejama su baimės emocijomis (pvz., straipsnių pavadinimuose vartojami terminai „klimato grėsmė“, „katastrofa“, neigiamos pasekmės“ ir kt.).

Lietuvos diskurse ryški ir dar viena siužetinė linija: „valstybės bando susitarti dėl bendrų veiksmų kovojant su klimato kaita“. Pastebima, kad ši siužetinė linija išryškėjo Kopenhagos klimato kaitos konferencijos metu, kai žiniasklaidos priemonės informuodavo, kaip vyksta valstybių derybos. Šalia šios siužetinės linijos atsiranda ir šalutinė siužetinė linija, kurioje kalbama apie priešpriešą tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių, taip pat apie tai, kad turtingos šalys turi finansiškai remti skurstančias valstybes kovoje su klimato kaita.

Pirmoji analizuota siužetinė linija jau buvo identifikuota ankstesniu diskurso periodu (Telešienė 2009) ir išlieka kintant diskurso tvarkai. Toks diskursyvus įreminimas perkelia klimato kaitos klausimus į rizikų diskurso lauką. Greta to antroji vyraujanti siužetinė linija – „valstybės bando susitarti dėl bendrų veiksmų kovojant su klimato kaita“ – suponuoja politizuotą klimato kaitos problematikos suvokimą ir perkelia klimato kaitos klausimus į politinių aktualijų diskursyvų lauką. Taigi priename išvadą, jog klimato kaita diskursyviai apibrėžiama kaip rizikų ir politinio lauko klausimas.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAS

Atlikta 2009–2011 m. Lietuvos spausdintinės ir internetinės žiniasklaidos (*Lietuvos rytas* ir *lyrtas.lt*) klimato kaitos diskurso analizė leidžia teigti, jog klimato kaita pateikiama kaip politinio lauko klausimas, o argumentams sustiprinti remiamasi mokslininkais ir moksliniu žinojimu. Diskurso turinyje ryškios kelios siužetinės linijos. Viena jų klimato kaitos tematiką pateikia rizikų lauke ir pasakoja apie žmonijai grėsmingus gamtos reiškinius, susijusius su klimato kaita; antroji siužetinė linija klimato kaitos tematiką pateikia politinių diskusijų lauke ir kalba apie politinių susitarimų būtinybę. Panašios siužetinės linijos plėtojamos ir kitose pasaulio šalyse vykstančiuose klimato kaitos diskursuose (pvz., D. Britanijoje, Švedijoje, Peru). Palyginti su Lietuvoje atliktų ankstesnių tyrimų duomenimis, matyti ir pokytis – diskurse vis dar neryškūs, tačiau dažnesni pilietinio sektoriaus atstovų pasisakymai.

Palyginus klimato kaitos diskursą internetinėje ir spausdintinėje žiniasklaidoje galima teigti, jog internetinėje žiniasklaidoje diskursas klimato kaitos tematika yra intensyvesnis, be to, internetinė žiniasklaida yra jautresnė ir diskurso tvarka ten sutrikdoma dažniau nei spausdintinėje žiniasklaidoje. Pagrindiniais diskurso tvarką sutrikdančiais įvykiais tampa tarptautiniai politiniai įvykiai.

Gauta 2012 10 10

Priimta 2013 05 14

LITERATŪRA

1. Anderson, A. 2009. "Media, Politics and Climate Change: Towards a New Research Agenda", *Sociology Compass* 3(2): 166–182.
2. Balžekienė, A. 2009. „Rizikos suvokimas: sociologinė konceptualizacija ir visuomenės nuomonės tyrimo metodologinės prielaidos“, *Filosofija. Sociologija* 20(4): 217–226.
3. Balžekienė, A.; Telešienė, A.; Rinkevičius, L. 2008. „Klimato kaita: socialinio rizikos suvokimo ir žiniasklaidos diskurso Lietuvoje konfigūracijos“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 2(22): 5–19.
4. Beck, U. 2000. "Foreword", in *Environmental Risks and the Media*, eds. S. Allan, B. Adam and C. Carter. London: Routledge, xii–xiv.
5. Coulter, P.; Midttun, A. 2009. "Introduction", in *Escaping Climate Change. Climate Change in the Media: North & South Perspectives*, eds. P. Coulter, A. Midttun. Prieiga per internetą: <<http://www.ceres21.org/media/UserMedia/Ceres21%20Escaping%20Climate%20Change.pdf>> [žiūrėta 2012 03 10].
6. DiFrancesco, D. A.; Young, N. 2011. "Seeing Climate Change: the Visual Construction of Global Warming in Canadian National Print Media", *Cultural Geographies* 18(4): 517–536.
7. Greer, D. J.; Mensing, D. 2006. "The Evolution of Online Newspapers: A Longitudinal Content Analysis, 1997–2003", in *Internet Newspapers – the Making of a Mainstream Medium*, ed. X. Li. Mahwah. New Jersey: Routledge, 13–32.
8. Hoijer, B. 2010. "Emotional Anchoring and Objectification in the Media Reporting on Climate Change", *Public Understanding of Science* 19(6): 717–731.
9. *Human Development Report 2007–2008. Fighting Climate Change: Human Solidarity in a Divided World*. New York: Palgrave Macmillan. Prieiga per internetą: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf> [žiūrėta 2012 10 05].
10. Jamison, A.; Rinkevičius, L. 2010. „Socialinių judėjimų vaidmuo formuojant viešąjį klimato kaitos diskursą ir žinojimą“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 2(27): 166–185.
11. Juraitė, K.; Telešienė, A. 2009. „Ekologinės rizikos diskursas žiniasklaidoje: tyrimo teorinės bei metodologinės prielaidos“, *Filosofija. Sociologija* 20(4): 227–236.
12. Kasperon, J. X.; Kasperon, R. E.; Pidgeon, N.; Slovic, P. 2010. "The Social Amplification of Risk: Assessing Fifteen Years of Research and Theory", in *The Feeling of Risk: New Perspectives on Risk Perception*, ed. P. Slovic. Earthscan, 317–344.
13. Luhmann, N. 1993. *Risk: A Sociological Theory*. New York: Aldine de Gruyter.
14. Gavin, N. T.; Leonard-Milsom, L.; Montgomery, J. 2011. "Climate Change, Flooding and the Media in Britain", *Public Understanding of Science* 20(3): 422–438.

15. Rimaitė, A.; Rinkevičius, L. 2008. „Genetiškai modifikuotų organizmų diskurso formavimasis Lietuvos žiniasklaidoje“, *Filosofija. Sociologija* 19(4): 93–101.
16. RINOVA: *Rizikos suvokimas, viešoji komunikacija ir inovatyvus valdymas žinių visuomenėje. Projekto baigiamoji ataskaita*. 2009. Prieiga per internetą: <<http://rinova.ktu.lt>> [žiūrėta 2012 10 05].
17. Takahashi, B. 2011. “Framing and Sources: a Study of Mass Media Coverage of Climate Change in Peru During the V ALCUE”, *Public Understanding of Science* 20(4): 543–557.
18. Takahashi, B.; Meisner, M. 2012. “Climate Change in Peruvian Newspapers: The Role of Foreign Voices in a Context of Vulnerability”, *Public Understanding of Science* 20 February: 1–16.
19. Telešienė, A. 2009. „Klimato kaitos diskursas Lietuvoje: reikšmių konstravimas dienraščiuose“, *Filosofija. Sociologija* 20(4): 250–258.
20. Telešienė, A.; Rimaitė, A.; Juraitė, K. 2011. “Politicized Discourses on Environmental and Technological Risks: the Case of Lithuania”, *Social Sciences* 4(74): 20–31.

RIMA JANČEVSKAITĖ, AUDRONĖ TELEŠIENĖ

Climate change discourse in Lithuanian Print and Online Media

Summary

Climate change is considered one of the most pressing issues of our time, and the media have played an important role in shaping public perceptions and policy agendas. Media coverage of climate change has been an area of continued research during the last years. Usually researchers focus on climate change discourse in printed media. However, despite the growing importance of the Internet as a source of news, there are few studies which examine climate change presentation in online media. This paper attempts to contribute to the reduction of lack of data about climate change discourse in online media and identify if climate change is portrayed the same way by printed and online media. The paper reveals that climate change discourse in the newspaper ‘Lietuvos Rytas’ is more politicized than in the news portal lytas.lt. Internet media discourse on climate change is more intensive than in printed media, and is more vulnerable to various events that reproduce changes in the discourse order. The collected data show that the symbolic power of speaking in the discourse is attributed to political and academic sectors. The data show that usually climate change is represented under the themes related to political issues.

Key words: climate change, media discourses, public communication